

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historiae Ecclesiasticae Pars ...

Historiae Ecclesiasticae Pars Secvnda, Qva Continentvr Socratis Scolastici
Constantinopolitani lib. 7. Theodoriti Cyrensis episcopi lib. 5

Christopherson, John

[Köln], 1569

Socratis Scholastici Historiae Ecclesiasticae, Liber Quintus.

urn:nbn:de:hbz:466:1-12704

S O C R A T I S

S C H O L A S T I C I H I -

S T O R I A E E C C L E -

S I A S T I C A E ,

L i b e r Q u i n t u s .

P R O O E M I V M .

Ntequam ad res gestas narrandas, quas sumus quinto libro profecuturi, ingrediamur, eos qui hoc opus fortè perlegerint, admonitos volumus, ne nobis vitio vertant, quod cū sit solum propositum historiam ecclesiasticam literis mandare, bella etiam varijs administrata tēporibus, (quantum nobis data est facultas res in illis gestas verè cognoscendi) eidem admiscuimus. Istud enim à nobis multis de causis factitatum est. Primum vt res in bellis confectæ ad posteritatis notitiam veniant: deinde ne lectores, si eorū animi inter legendum semper in temporum contentione confyderaunda, & incommodis quę vltro citroque alius cōtra alium moliti sunt, occupati teneantur: fastidium capiant: maximè autem omnium, vt intelligatur, qua ratione cum Resp. turbulentis motibus iactaretur, ecclesiæ etiam status eiusdem quasi morbi contagione infectus, vehementer cōturbatus fuerit. Nam si quis diligenter obseruare notareq; voluerit, eisdem temporum articulis & Remp. fluctibus calamitatum, & ecclesiam rerum aduersarum procellis agitātā pro certo comperiet. Aut enim eodem momento vtramq; rebus incōmodis perturbatam fuisse inuenerit, aut miseras alterius, alterius infortunia proximè infecutas: & nonnunq̃ tumultus Ecclesiarum antegressos, Resp. autem commotiones consecutas, interdum omnino è contrariò: adeò vt facile adducar ad credendum istarum rerum vicissitudinem non ex aliquocasu fortuito, sed ex nostris peccatis initia cepisse, nobisq; supplicii causa tanta incommoda inflicta esse: siue vt est apud Apostolum, vti quorundam hominum peccata

peccata manifesta sint, præcedentia ad iudicium, quosdam ^{1. Tim. 5.} autem & subsequantur. His de causis in hanc historiam ecclesiasticam nonnullas res etiam in Rep. procuranda gestas inclusimus. Et quanquam res Constantini temporibus in bello administratas, propter longinquum præteriti tēporis spacium inuenire non poteramus, tamē eas, quas postea iam ab his, qui ad hoc vsque tempus vitā propagarint, accepimus, in transcurso nostri sermonis sumus complexi. Passimq; in ^{Plin. 10.} historia Imperatorum mentionem propterea fecimus, quod ex illo tempore, quo Christiani esse cœperunt, ecclesiæ negotia, ex illorum nutu pendēre visa sunt: atq; adeo maxima concilia de eorundem sententia & conuocata fuerunt, & adhuc conuocantur. Quinetiam Gentilis cultus superstitionisq; propterea meminimus, quod tranquillum ecclesiæ statum magnopere perturbauit. Atque hæc quidam proœnij loco dixisse sat est. Iam verò historiam aggrediamur.

Quòd post Valētis interitum, cū Gotthi contra Constantinopolim arma ferrent, ciuitas obuiam exiuit, paucis Sarracenis fœderatis à Mauia missis, suppetias illis ferentibus.

CAP. I.

VBI Imperator Valens mortem (qua ratione omninò incertum est) oppetierat, Barbari denuo ad mœnia Constantinopolis aduentare, illiusq; suburbia vastare cœperunt. Vnde populus grauiter commotus, sua sponte Barbaris resistere, singuli, quod obuium erat, armorum loco arripere. Imperatoris coniunx dominica omnibus, qui ad bellum egrediebantur, mercedem ex arario Imperatorio, sicut militibus decretum fuit, suppeditare. Aliquot etiam è Saracenis fœderatis à Mauia, cuius supra fecimus mentionem, missi, opem illis ferre. Ad hunc modum itaque cum populus prælium cōmisisset, Barbari longe ab vrbe pedem retulere.

Quòd Gratianus Imperator orthodoxis Episcopis ab exilio reuocatis, hæreticos ab ecclesijs exegit, ac eodem tempore Theodorium socium imperii cooperauit.

CAP. II.

Gratia-

Gratianus simul cum Valentiniano iuniore gubernaculis potitus imperii, crudelitatem Valentis auunculi in Christianos vsurpatam damnauit: illosque, qui ab eo erant relegati, reuocauit in patriam, atque adeo lege sanciuit, vt quæq; secta (solis Eunomianis, Photinianis, & Manichæis exceptis) liberè & audacter, nullo habito discrimine, in ecclesiis conuentus ageret. Ac cum imperium Romanum languens ægrumq; esse, & barbarorum vires in dies crescere, & ad remp. gubernandam viro nobili excelsoque animo prædito opus habere animaduerneret, Theodosium ex Patritiis Hispaniæ ortum, in bello administrando admodum exercitatum, & propterea iam pridem ad imperium capeffendum valde idoneum, atque etiam ante ipsius Gratiani creationem, omnium suffragiis ad imperij administrationem delectum, socium imperij sibi adiungit. Illum igitur Sirmii (est hæc quidem ciuitas Illyriæ) declarat imperatorem, Aufonio & Olybrio Cofs. xvij. Calend. Februarij, cumque eo certamina belli contra Barbaros gerendi dispartit.

Quinam illo tempore Episcopi ecclesiarum gubernationi præfuerint.

CAP. III.

Eodem tēpore ecclesiæ Romanæ Damasus, qui Liberio succedebat, præfuit: Hierosolymitanæ autem Cyrillus. Ecclesia Antiochena in tres factiones, vt dixi, diuisa fuit. Nam quasdam ecclesias Dorotheus Arianus post Euzoium rexit: alias partim Paulinus, partim Meletius ab exilio reuocatus, gubernauit. Alexandria, ecclesias Arianorum Lucius, qui iam exulabat, ecclesias autem eorum, qui fidem Consubstantialis tenebant, Timotheus post Petrum administrauit. Constantinopoli ecclesiarum obtinuit procurationem Demophilus, qui post Eudoxium sectæ præfuit Arianæ. Qui verò eius detestabantur doctrinam, separatim inter se conuentus celebrarunt.

Quòd Macedoniani qui dudum ad Damasum Episcopum Romanum de consubstantiali stabiliendo legatos

*legatos miserunt, rursus in pristinum errorem
reciderunt. CAP. IIII.*

MAcedoniani, quanquam post legationem ad Liberium missam, aliquamdiu cum illis, qui fidem in concilio Nicæno decretam perpetuò amplexati fuissent, in Ecclesijs cuiusque ciuitatis absque discrimine communicabant, tamen ubi Gratiani Imperatoris lex libertatem singulis sectis conuentus agendi largita fuerat, se ab ecclesia rursus seperare constituerunt. Idcirco Antiochiæ, quæ est in Syria, in vnum coacti, de integro decreuere vocem illam consubstantialis auersandam esse: cum illis, qui fidem concilii Nicæni amplexabantur, non omnino communicandum. Verùm eorum conatus minimè ipsis successit ex sententia. Nam plerique eos tanquam alias alia decernentes condemnare cœperunt, ab illis desciscere penitus, & fidei consubstantialis fautoribus firmè adhærescere.

De ijs quæ tum temporis Antiochiæ propter Paulinum & Meletium obtigerunt, & quòd Gregorius Nazianzenus communi orthodoxorum decreto, ecclesiæ Constantinopolitanæ præses institutus erat. CAP. V.

PER idem tempus, Antiochiæ Syriæ propter Meletium grauis contentionis flamma incensa est: quæ quidem eius generis fuit. Diximus antea Paulinum Antiochiæ episcopum propter eximiam pietatem in exilium minimè eiectum fuisse. Meletium primum à Iuliano in patriam accersitum: deinde cum à Valente denuo esset relegatus, regnante Gratiano reuocatum. Qui cum rediret Antiochiam, Paulinum reperit iam senio prope confectum. Confestim itaque omnes, qui fauebant Meletio, operam dederunt, ut cum Paulino sedis episcopalis particeps fieret. Cùm autem Paulinus diceret contra ecclesiæ canones esse, ut quisquam ab Arianis episcopis designatus ad sedem episcopalem participandam admitteretur, populus vi rem conficere statuit. Atque in ecclesia quadam in suburbiis sita,
illum

SOCRAT. HISTOR.

illum in sede Episcopali collocare parant. Quo facto, per magna excitabatur contentio. Postea verò populus sub eiusmodi conditionibus ad concordiam reductus fuit. Cum omnes, qui Episcopatum petere videbantur, in vnum coegissent, reperiunt eos esse numero sex, inter quos erat Flavianus. Istos iureiurando astringunt, ut nemo illorum tum Episcopatus administrationem capesseret, cum alteruter ex his duobus Episcopis, Paulinum & Meletium dico, è vita exiret, sed ei soli, qui superesset, demortui locum obtinendi, facerent potestatem. Quare iureiurando ad hunc modum dato, populus pacato & tranquillo animo, vnus erga alium esse coepit, nec deinceps mutuo discordare. Ob quam causam qui à Lucifero stabant, ab Ecclesia recessere, quod Meletius ab Arianis designatus, ad episcopatus illius dignitatem admissus erat. Eodem tempore, quo & res Antiochenae in tanta perturbatione versabantur, & Gregorius communi multorum episcoporum consensu ab urbis Nazianzi episcopatu, ad episcopatum Constantinopolis translatus fuit, Meletius Constantinopoli necessario contendit. Atque ista quidem hoc modo.

Quòd Theodotius Imperator post fusos Thessalonica barbaros, cum in aduersam valetudinē incidisset, ab Astolio episcopo baptismi lauacro tinctus est.
CAP. VI.

PER illud tempus vbi Gratianus & Theodosius victoriam contra Barbaros reportauerant, Gratianus exemplo propterea in galliam profectus est, quòd Germani fuerant eius regionis agros depopulati: Theodosius autè post erecta trophea, Constantinopolim ire maturans, Thessalonicam peruenit. Ibi in morbum incidens, cupiebat baptismi donari: quippe ex maioribus religionem iam olim didicerat Christianam, fideiq; Consubstantialis se totum addixerat. Et cum propter morbi grauitatem baptizari properaret, & Episcopum Thessalonicensium ad illud munus obeundum requireret, primum sciscitabatur ab Episcopo, quam fidem amplexaretur. Ac cum Episcopus respondisset, opinionem Arij minime per Illirium peruasisse, neque nouam illius doctrinam eius regionis Ecclesias potuisse occupare,

pare, sed omnes, qui in illis versabantur, antiquam illam & vetustam fidem ab Apostolis traditam, inque Concilio Nicæno confirmatam semper obseruasse, Imperator ab Ascholio (ita enim vocabatur Episcopus) libentissimo animo baptismum recepit. Paucis igitur post diebus à morbo recreatus, Constantinopolim contendit, 8. Calend. Decembris, Gratiano iam quintum Consule, eoque ipso Theodosio primum.

Quod cum Gregorius Constantinopolim, Episcopis aliquot stomachantibus ingressus esset, ipse Ecclesiæ gubernationem repudiavit. Imperator autem Demophilo Arianorum Episcopo significat, ut aut Constantiali assentiretur, aut ciuitati cederet, quod ille melius censuit. CAP. VII.

Eodem tempore Gregorius ab vrbe Nazianzo translatus, intra mœnia Constantinopolis in quadam ecclesia perexigua conuentus fecit. Ad quam quidem ecclesiam, Imperatores postea templum amplissimum adiunxere, vocaueruntque Anastasiam. Gregorius, vir illustris, & homines ætate coniunctos pietate facile superans, cum intelligeret quosdam ipsi obstrepere, quod homo exterus & peregrinus esset, lætus admodum de Imperatoris aduentu, Constantinopoli amplius ætatem degere recusauit. Imperator vero, cum ecclesiam admodum conturbatam offenderet, omni cura & cogitatione incubuit, uti pacem faceret, concordiam constitueret, & ecclesias amplificaret. Itaque sine mora Demophilo, qui sectæ Arianae Episcopus fuit, consilium suum aperit, quæritque ab eo utrum concilio Nicæno fidem veller adhibere, populum ad concordiam traducere, & pacem amplecti. Quo quidem eius postulatam abnuente, idcirco, inquit Imperator, si pacem & concordiam fugis, te ab ecclesiis fugere mando. Quæ cum audiuisset Demophilus, & secum considerasset, quam difficile esset potentioribus resistere, conuocata in ecclesia multitudine, ipse in medio surrexit, verbaque eiusmodi apud suos locutus est. Fratres, scriptum est in euangelio: si vos persecuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Igitur quoniam Imperator nos ab ecclesiis

Cur templum hoc sit Anastasia vocatum, vide Sozo. li. 7. ca. 5

Matt. 10.

R

clesiis

clefii segregat, sciatis velim, vobis cras extra ciuitatem conuentus agendos esse. Hæc locutus, egreditur. Neque illud intellexit, quòd qui ex ea vitæ ratione, quam mundus postulat, fugiunt, (sic enim dictum Euangelij capiendum est) hi quærunt supernam Hierusalem, sed ipse alium sensum secutus, de cætero extra portas conuentus fecit. Exiit etiam vna cum illo Lucius, qui Alexandria, vti prius dixi, ciectus, multatusq; exilio, Constantinopoli ætatem egit. Quocirca Ariani, qui annos quadraginta ecclesiarum administratione potiti fuissent, cū concordia, ad quā Imperator Theodosius illos hortabatur, fugerēt, se ex vrbe subdulerunt, ad quintū Consulatū Gratiani, Theodosii autē Augusti primū: sexto Calend. Decembris. Qui autē fidem seruabant Consubstantialis, hi in eorum venere loca, ecclesiasq; occupauere.

De centum quinquaginta Episcopis, qui Constantinopoli conuenerant, & quas sanxerant re s Nestario illic creato Episcopo. CAP. VIII.

Imperator, nulla mora interposita, concilium episcoporum, ipsius fidem amplectentium, cōuocat: quo tum fides concilij Nicæni corroboraretur, tum Constantinopoli designaretur Episcopus. Ac quoniam in spem venerat, se posse Macedonios ad concordiam cum illis Episcopis, qui erant eiusdem cum illo fidei reducere, Episcopos sectæ Macedonianæ accersuit. Itaq; in vnum conueniunt, qui fidem tenebant Consubstantialis, Timotheus Alexandria Episcopus: Hierosolymorum Cyrillus, qui id temporis pœnitentia adductus, fidei Consubstantialis se totum addixerat: Meletius autem iam pridem aderat: eo scilicet tempore, quo erat propter designationem Gregorij illo accersitus: Ascholius etiam Thessalonica Episcopus, & alij complures. Erant omnes numero centum quinquaginta. Partis Macedonianæ primas obtinuerunt, Eleusius Episcopus Cyzici, & Marcianus Lápfaci. Oēs illius sectæ erāt ad numerū triginta sex: quorū maior pars ex ciuitatib⁹ Hellefpōti fuit. Ad conciliū igitur cōueniunt, Eucharide, & Euagrio Coss. mense Maio. Ab Imperatore itaq; & Episcopis, qui eādē cū eo fidē amplexabantur, modis omnibus laboratū fuit, vt Eleusium cū suis ad cōcordiam fidei adducerēt: Eumq; non solum

solum legationis, quam Eustathius & alij cum illo, eorū nomine apud Liberiū iamdudum Romanum Episcopum obierāt, in memoriā redegerūt: verū etiā quòd nō multo ante, nullo habito discrimine, sua spōte cū illis, qui fidē Consubstantialis tuebantur, communicarant: eosq; nequaquam piē & religiose facturos, si cum antea consentientem cum illis de fide opinionem agnouissent, iam rursus ea, quæ præclare decreuerant, penitus euertere molirentur. Verū apud illos nec admonitioni, nec reprehensioni locus relictus fuit. Nam se malle opinionem Arianam asseuerare, quàm fidei Consubstantialis assentiri dixerunt. Quæ cum respondissent, Constantinopoli abscesserunt: perque literas populo cuiusque ciuitatis significarunt, vt fidei concilij Nicæni minime consentirent. Alterius autem partes Episcopi, Constantinopoli cōmorati, de Episcopo designando concilium iniuerunt. Nam Gregorius, vt paulò ante demonstraui, Episcopatu illo repudiato, ad urbem Nazianzum se recepit. Erat fortè Nectarius quidam, ex genere senatorio, vir moribus admodum modestus, & tota vitæ ratione conspicuus: qui quanquam Prætoris fungebatur officio, à populo tamē inde abreptus, ad Episcopatus honorem delatus fuit, & à centum quinquaginta Episcopis, qui tum aderant, ordinatus. Eodem tempore decretum fuit, vt Episcopus Constantinopolitanus proximè & secundum Episcopū Romanum primas propterea obtineret, quòd illa ciuitas noua Roma esset appellata. De integro etiam fidem concilij Nicæni stabiliunt, & dispartitis prouinciis, patriarchas constituunt: deciduntq; vt nullus Episcopus, relicta sua diœcesi, ad exteras ecclesias demigraret. Nā antea propter persecutionū tēpestates istud facere cuiq; liberū erat. Nectario igitur ampla illa ciuitas Cōstantinopolis, & tota Thracia sorte obuenit: Pōtica autē diœcesis patriarchatus Helladiæ Cæsareæ Cappadociæ post Basiliū Episcopo, Gregorio Nyssæ (hæc est vrbs etiam Cappadociæ) fratri Basilij, & Otreio Melitinæ, quæ est in Armenia, cōtigit. Patriarchatum item Asianum Amphitochius Episcopus Iconij, & Optimus Antiochiæ Pisidiæ fortitò capiunt. Aegypti diœcesis Timotheo Alexandria Episcopo tribuitur. Ecclesiarum denique versus orientē diœcesim idem Episcopi, qui antea, Pelagius

SOCRAT. HISTOR.

scilicet Episcopus Laodiceæ, & Diodorus Tarfi obtinent: honoris prærogatiua ecclesiæ Antiochenæ referuata, quam Meletio tum præsentī tribuerunt. Itemq; statuerunt, vti si vsus postularet, res, cuiusque prouinciæ concilium prouinciale dispensaret. His etiam Imperator suffragatus est. Istud itaque concilium talem exitum est consecutum.

Quòd Imperator Theodotius Pauli Constantinopolitani Episcopi corpus magno cum honore ab exilio reportauit, quo tempore Meletius Antiochenus Episcopus ab hac vita migrauerat.

CAP. IX.

PER id temporis corpus Pauli Episcopi (quem Philip-
pus præfectus Imperatorius propter Macedonium, vti
supra commemorauī, in exilium eiecit, Cucufsiq; quæ
est vrbis Armeniæ, strangulandum curauit) Imperator An-
cyræ Constantinopolim transtulit: ibiq; cum magno ho-
nore & reuerentia excipiens, in ecclesia, quæ eius nomine
nuncupata est, reposuit: quam Ecclesiam antea quidem Ma-
cedoniani ab Arianis segregati, tenuerant: sed tum tamē ab
Imperatore propterea expulsi erant, quòd eius fidem ample-
xari recusauerant. Eodem tēpore Meletius Episcopus An-
tiochiæ, in morbum delapsus, decessit de vita. Quo quidē
tempore Gregorius frater Basilij funebrem orationem in
eius mortem recitauit. Corpus autem Meletij eius neces-
sarij Antiochiam transportarunt. Rursus qui Meletio erāt
addicti, à Paulino gubernari noluerunt, sed in locum Me-
letij Flavianum sufficere constituerunt. Vnde populus de
integro disfidere cœpit. Et propterea ecclesia Antiochena
denuò non propter fidem, sed propter Episcoporum dele-
ctum diuisa fuit.

*Quòd Imperator cum eodem tempore quo filius eius
Archadius Augustus declaratus est, omnium secta-
rum concilium indici præceperat, solis Nouatianis,
vt qui fidei Consubstantialis astipulabantur, intra
ciuitatem conuentus agere permisit, reliqui autem
hæretici abigebantur.*

CAP. X.

Itemq;

ITemque in aliis vrbibus, dum Ariani ab ecclesiis exturbabantur, tumultus exorti sunt. In qua re me quidem in prudentiam Imperatoris intuentem permagna capit admiratio. Nam non diu passus est ciuitates his tumultuum procellis agitari, sed quantum in ipso situm erat, breui temporis curriculo concilium omnium sectarum cogere laborauit: ratus ex mutuo Episcoporum inter ipsos colloquio & congressu, vnam omnibus consentientem de fide opinionem constabilitam fore. Quod quidem Imperatoris institutum, causam fuisse arbitror, cui res tam prosperè illi euenirent. Nam eisdem temporibus, diuina quadam prouidentia Barbaræ gentes se eius ditioni subiecerunt: inter quas Athanarichus dux Gotthorum se cum omnibus suis copiis ei dedit: ac breui post Constantinopoli supremum vitæ diem egit. Imperator filium Arcadium, tum Augustum declarauit, ad secundum consulatum Merogadi, Saturnini autem primum, decimo quarto Calend. Februarij. Haud diu post vndique cuiusque sectæ episcopi eo aduentarunt, eisdem Coss. mense Iunio. Imperator igitur, Episcopo Nectario accersito, sermonem cum eo contulit, qua tandem ratione Christiana religio posset liberari discordiis, & ecclesia ad concordiam reduci: dixitque controuersiam, quæ ecclesias diremerat, debere accuratè excuti, vti dissentione penitus sublata, concordia in ecclesiis constitueretur. Quod cū Nectarius audiisset, anxio & perplexo animo fuit: Atque Agelio, qui tum Nouatianorum Episcopus fuit, vtpote fide cum ipso consentienti, accito, Imperatoris mentem aperuit. Ille quidem, licet vir in aliis rebus admodum prudens fuerit, tamen quoniam in disceptandis discutiendisque de religione controuersis non multū potuit, lectorem suæ ecclesiæ, Sisinium nomine, ad differendi munus designauit. Sisinius ergo vir in primis disertus, rerum vfu peritus, in literis sacris explicandis accuratè eruditus, & disciplinis philosophorum eximius, quoniam exploratum habebat, disceptationes non solum non reconciliare Schismata, sed hæreticos præterea ad contentionem multo magis accendere, idcirco tale consilium (nouerat enim pro certo veteres præcauisse, ne principium essentia filio Dei attribueret, quippe qui eum patri coæternum esse existimarent.) Nectario

dedit, vt concertationes dialecticas vitaret, testesque adhiberet formulas fidei à veteribus editas, efficeretque vt hæreticorum principes ab Imperatore rogarentur, vtrum aliquam rationem ducerent illorum doctorum, qui ante diuisionem probè ecclesiam temperassent, an eos tanquam à religione Christiana alienos reijcerent? Quod si eos reijciunt, eisdem etiam anathema denunciare audacter aggrediantur: ac si illud aggredi audeant, certè à multitudine ipsi expellentur. Quo confecto, veritatem vicisse manifestò constabit. Sin veteres doctores minimè reijciunt, tum nostrum est eorum libros proferre, quorum testimoniis nostra confirmetur opinio. Quæ cū Nectarius à Sisinio audiuisset, properè ad Imperatoris Palatium contendit: concilii, quod sibi datum erat, Imperatorem facit participem. Ille auidè amplectitur: rem prudenter tractare cœptat. Nam instituto suo tacito & occultato, solum ab illis quærît, vtrum doctorum, qui ante ecclesiæ diuisionem fuerunt, vllam ducerent rationem, eosque approbarent nec ne? Ac cum illi id ipsum non inficiarentur, sed dicerent se eos tanquam magistros in permagno honore habere, sciscitatur denuo ab illis Imperator vtrum illorum velut fidei doctrinæ Christianæ testiū vestigiis insisterent? quibus auditis, sectarum Episcopis, & dialecticis, quos singuli secum habebant (erāt enim cū illis complures ad disserendi certamen instructi) incertum erat quid agerent. Etenim singuli in singulas propè distrahebantur sententias, dum alij Imperatoris institutum præclarè se habere, alij illud suo ipsorum proposito susceptoq; concilio aduersari dicebant. Nam diuersa erat cuiusque de veterum libris sententia, & mens inter ipsos discrepans. Ac non solum variarum sectarum varia fuit opinio, sed qui vnam eandemq; sectam sequebantur, hi inter ipsos dissenserunt. Quocirca consentiens illorum malitia, velut lingua veterum gigantum, diuisa fuit, & turris perditæ molitionis penitus euersa. Imperator verò, cum intelligeret multiplicem eorum dissentionem, & quòd non veterum de fidè expositione, sed sola disserendi subtilitate confidebant, ad aliud concilium confugit: imperatq; vt singulæ sectæ fidei, quam quæque tenebat, declarationem literis proderent. Idcirco qui ex quaque secta in dicendi facultate erant disertissimi,

fimi,

fimi, hi dogma suum scriptis mandarunt. Dies ad hanc rem præstituta fuit. Sectarum Episcopi ad Palatium accersiti, conueniunt. Aderant itaque Nectarius & Agelius fidei Consubstantialis Episcopi: Arianorum, Demophilus. Eunomianorum ipse Eunomius: Macedonianorum, Eleusius Cyzicensis. Tum verò Imperator eos, qui conuenerant, primum benignè ad se admittit: capit cuiusque dogma scriptis proditum. Deinde se in locum separatum solum concludit: precatur obnixè, vt Deus illi ad veritatem eliciendam opem ferre vellet. Postremò, dogmate cuiusque perlecto, cætera omnia vtpote Trinitatis vnitatem dirimentia damnat, lacerat: solam autem Consubstantialis fidem laudat, approbat. Hæc causa fuit, cur Nouatiani rursus prosperè rem gererent, conuentusque intra vrbes agerent. Nam Imperator eorum inter ipsos de fide consentionem admiratus, lege edixit, vt suis ipsorum ecclesiis securi potirentur: ecclesiæque eorum eadem haberent priuilegia, quibus ecclesiæ suæ ipsius fidei adhærescentes, fruebantur. Aliarum autem sectarum Episcopi propter mutuam inter ipsos disentionem à populo suæ administrationi concredito, despiciatui ducebantur. Qui tamen decesserunt desperatione debilitati & tristitia, tamen suos per literas consolari cœperunt: hortari, vt animos minimè propterea contraherent, quod multi, opinione ipsorum derelicta, ad fidem Consubstantialis se transtulissent. Nam multos esse vocatos, paucos verò electos. Quam quidem nequiquam protulere sententiam, cum maxima populi pars ex Imperatorum nutu pendens, mordicùs illorum opinioni adhærescebat. Verùm enimvero ne illi quidem qui fidem Consubstantialis propugnabant, erant omnino à molestis vacui liberi que. Nam controuersia in ecclesia Antiochena oborta, eos, qui concilio interfuerunt, in duas factiones diuisit: quippe Aegyptij, Arabes, & Cyprij in vnum conspirantes, Flavianum Antiochia exturbandum censebant: Palæstini, Phœnices, & Syrij stabant à Flauiano. Sed quis huius controuersie fuerit exitus, dicam alio loco.

De Maximo tyranno, & Gratiano dolo interempto, quādo & Iustina Valentiniāni pueri adhuc mater, insidias in Ambrosium Mediolanensem Episcopū tendere propter Maximi metum, inuita destiterit.

C A P. X I.

Eisdem temporibus, quibus concilium Cōstantinopoli habitum fuit, has res in partibus versus occidentē confectas accepimus. Maximus ex partibus Britanniae oriundus, arma contra Imperium Romanum ferre, & Gratiano in bello contra Germanos valde debilitato, insidias tendere parat. In Italia autem, quia Valentianus admodum erat adolescens, Probus, vir consularis summam praefecturam gerens, Reip. curam suscepit. Iustina Imperatoris Valentiniāni mater, Arianæ prauitatis labe infecta, etsi, dum vir eius vixit, eos, qui fidei Consubstantialis dediti erant, nullo incommodo poterat afficere, tamen cum filius eius esset adhuc aetate tenera, Mediolanum proficiscens, grauissimos tumultus contra Ambrosium Episcopum concitauit, eūque in exilium mitti iussit. Vbi autem populus propter incredibilem amorē, quo Ambrosium amplectebatur, restitit, eorumque retardauit conatum, qui illum in exilium abripere laborabant, interea nunciatum est Gratianum dolo & insidiis Tyranni Maximi interfectum. Nam in Rheda, quae lecticae speciem praese ferebat: quaeque à mulis gestabatur, Andragathius Maximi dux occultatus, praecipit vti satellitibus Imperatoriis denunciaretur, Imperatoris Gratiani conjugem in ea vectam esse, Imperatoriūque fluuium Rhodanū, qui Lugdunum urbem Galliae praeterfluit, trajicienti obviam procedere. Imperator itaque conjugem esse ratus, insidias haudquaquam euitauit, sed in hostis manus, tanquam caecus in fossam, imprudens incidit. Nam Andragathius e Rheda defiliens, Gratianum interfecit. Moritur igitur Merogando & Saturnino Coss. cum annos regnasset quindecim, vixisset autem vigintiquatuor. Quod factum, iram matris Imperatoris contra Ambrosium inflammata restinxit. Quare Valentianus temporis necessitati inserviens, Maximum animo perinuito ad imperij societatem admittit. Probus verò Maximi potentiam veritus, ad partes versus orientem

tem

tem tum proficisci constituit. Absque mora igitur decedit ex Italia : atque in Illyriam contendens, Thessalonica, que est in Macedonia, commoratus est.

Quod Imperator Theodosius conscriptis maximis contra Maximum copiis, eodem tempore quo natus est illi ex Placilla Honorius, Archadium Constantino- poli reliquit, ipse Mediolani cum tyranno confligit.

C A P. XII.

Theodosius Imperator ob hanc causam in magnam sollicitudinem coniectus, quam maximas copias contra tyrannum conficit, admodum veritus, ne eadem etiam Valentiniano iuniori moliretur. Eodem momento legati Persarum aduentant, pacem ab Imperatore petitura. Etiam tum filius Honorius Imperatori ex Placilla coniuge natus est, Rhycomeliano & Clearcho Coss. quinto Id. Septembris. Eisdem quoque Coss. Agelius Nouatianorum Episcopus, paulo ante natum Honorium à vita migrauerat. Anno sequenti, ad primum consulatum Arcadij Augusti, & Vadonis, cum Tomitheus Episcopus Alexandriae extremum diem obierat, Theophylus eum capessit Episcopatum. Anno post, ubi Demophilus sectae Arianæ Episcopus supremum vitæ diem confecerat, Ariani Marino suæ ipsorum sectae Episcopo ex Thracia accersito, Episcopatum eius impatiunt. Marinus autem, cuius temporibus secta Ariana sicut à me dicitur postea, diuisa erat, non diu vitam propagauit. Dorotheum igitur ex Antiochia Syriæ accitum, suum episcopum designant. Imperator ad bellum contra Maximum gerendum ire pergit, Arcadio filio suo Constantinopoli Imperatore relicto. Qui ubi Thessalonicam venit, offendit milites Valentiani ægritudine fractos, quod necessitate ducti, tyrannum Imperatoris loco admisissent. Theodosius autem se neque in hanc, neque in illam partem propendere propalam declarauit. Nam legatos Maximi ad se missos, neque rececit, neque admisit: & tamen Imperium Romanum nominis Imperatorij simulatione, tyrannide oppressum iri, videre iniquo animo tulit. Proinde collecta militum manu, Mediolanum proficisci maturat. Nam illo aduentarat Maximus.

Eodem tēporis momento, quo Imperator ad hoc bellum faciendum omni studio incumbebat, Constantinopoli ab Arianis tumultus tali de causa commotus est. Solent homines de rebus quas non norunt, sermones nonnunquam confingere: & si quando fuerint occasionem nacti, rumores, de rebus, quarū cupiditate ducuntur, multò maximos excitant, vtpote perpetuo rerum nouarum appetētes. Quod quidem in ea ciuitate tū vsu venit. Nam de bello, quod longè ab illis gerebatur, alius aliud commentus, rumore de eo dissipauit, spem scilicet animo cōspiciens belli euentum Imperatori indies minus prospere successurum. Etenim quamuis in bello adhuc nihil esset confectum, tamen illi res, quas non norunt, iuxta ac si easdem oculis aspexissent, narrarunt, dixeruntq; tyrannum copias Imperatoris profligasse, hunc, & illum militum numerum in pugna cecidisse: atq; adeo ipsum Imperatorē à tyranno propemodum captum fuisse. Ariani itaque graui tum animi perturbatione cōmoti (discrutiabātur enim, ecclesias intra urbem ab illis, quos ipsi antea persecuti fuerant occupatos) varios rumores disseminarunt. Et quoniā alia quaedam diuersa ab illis, quæ narrabantur, eos etiam qui rumorū erant authores, ad credendum ita induxerunt, vt ea, quæ ipsi confinxerant, nō conficta, sed vera esse putarēt (nam alij qui ea auditione acceperant, ipsis rumorū authoribus confirmabant, non aliter habere, atque ab illis audiuerant) Ariani idcirco animis de integro confidere, facinus aggredi, Nectarij Episcopi domum, iniectis facibus, incendio vastare cōeperunt. Hæc gesta sunt ad secundum consulatum Theodosij, Cynegeij autem primum.

De Imperatoris Theodosij victoria, & prostrato tyranno. CAP. XIII.

CV M milites Maximi tyranni de Imperatoris aduentu, deq; eius apparatu bellico audiuisent, ne rumoris quidem auram ferre potuerunt, sed graui metu percussi, tyrannum vinctum in manus Imperatoris tradunt: qui quidem

quidem occisus est, sub eisdem Coss. sexto Calend. Septembris. Andragathius autem, qui Gratianum Imperatorem interemerat, Maximi clade intellecta, se in proximum flumen præcipitans, submersus est. Quamobrem Imperatores victoriam consecuti, Romam iter capiunt. Cumque illis vna erat Honorius admodum adolescens. Nam post euitum Maximum pater illum Constantinopoli accersuerat. Romæ igitur festa celebrauere triumphalia. Quo quidem tempore Theodosius Imperator suæ singularis clementiæ in causa Symmachi viri consularis illustrem dedit significationem. Iste namque Symmachus & inter viros ordinis senatorij Romæ principem locum obtinuit, & propter excellentem eius in latinis literis eruditionem in summa admiratione fuit. Nam multos libros latino sermone conscripsit. Inter quos liber de laudibus Maximi tyranni, dum adhuc viuebat, editus, & coram eo recitatus, eum postea læsæ maiestatis reum fecit. Quapropter mortem veritus, ad ecclesiam confugit. Imperator verò, qui adeo pio & religioso animo erga fidem Christianam affectus erat, vt non sacerdotes modò, qui in eadem cum illo fide consentiebāt, supra modum coleret, sed Nouatianos etiam, qui in fide Consubstantialis cum eo conspirabant, amplecteretur humanitùs, quò Leontio Romæ ecclesiæ Nouatianæ Episcopo pro Symmacho deprecanti gratificaretur, Symmachum absoluit crimine. Qui veniam consecutus, Apologeticum ad Imperatorem Theodosium scripsit. Bellum itaq;, quod in initio maximam minari videbatur calamitatem, celeriter extinctum fuit.

De Flauiano Antiocheno Episcopo.

CAP. XV.

Eodem ferè tempore Antiochiæ Syriæ hæc etiam gesta fuisse accepimus, cum Paulinus morte occubuerat: populus illius ecclesiæ Flavianum detestatus est: & propterea Euagrium suæ ipsius factionis Episcopum designari constituit. Quo non longo tempore vitam protrahente, nemo alius in eius locum delectus fuit: sic enim erat res à Flauiano cõparata. Quotquot igitur Flavianum
propter

SOCRAT. HISTOR.

propter iusiurandum violatum auersabantur, separatim cōuentus fecerunt. Flavianus autem, omnem, vt dicitur, mouebat lapidem, vt eos etiam sibi subijceret : quod quidē haud diu post perfecit, odio Theophili, Episcopi Alexandria, tū versus ipsum placato: cuius subsidiis Damasum etiam, Episcopum Romanum, sibi reconciliauit. Nam vterque erga Flavianum offensiore animo fuit, non solū quod peierauerat, sed etiam quod author fuerat, eorum consensum dirimendi, qui erant ante concordēs. Quare Theophilus, odio in illum restincto, Isidorum presbyterum misit, vti Damasi animum in Flavianum exulceratum mitigaret, doceretque ex vsu Ecclesiæ esse, si propter populi concordiam peccatū à Flauiano commissum remitteret. Quocirca communione Flauiano ad hunc modum reddita, populus Antiochenus pedetentim tempore progrediente, ad concordiam reducitur. Atque res Antiochiæ administratæ hunc habuere exitum. Ariani verò ab ecclesiis expulsi, in suburbiis conuentus celebrarunt. Interea temporis Cyrillo Hierosolymorum Episcopo mortuo, Ioannes succedit.

*De idolorum delubris Alexandria dirutis, & inde
commissa à Gentilibus & Christianis pugna.*

CAP. XVI.

PER id temporis Alexandria grauissima clades facta est: quæ eius generis fuit. Factum est studio & labore Episcopi Theophili, vt edicto Imperator iuberet, omnia gentilium delubra Alexandria dirui, illudq; opera Theophili transigi. Quam auctoritatem nactus Theophilus, nihil prætermisit, quod ad Gentilium mysteria contumelia & dedecore afficienda spectaret, sed delubrum Mithræ gentilis superstitionis sordibus perpurgare, Serapidis demoliri, cruenta Mithræ mysteria palam ludibrio exponere, & quàm ridicula essent, tum Serapidis tum aliorum, ostendere aggreditur: Phallos per medium forum gestari mandat. Quæ cum gentiles qui Alexandria habitabant, & maximè illi, qui inter eos philosophiam profitebantur, factitata cernebant, præ angore se continere non potuerunt, sed sceleribus, quæ olim tam tragicè & crudeliter consciuerant, noua, eaq; multo

multo grauiora accumularunt. Nam ex communi consensu omnes vno impetu in Christianos ruere, eadem cuiusque modi illis inferre cœperunt: Christiani se defendere: malum malo additum: pugna vsque eo creuit, quoad cædis faciendæ facietate tumultus sedaretur. Interierunt in ea dimicatione, pauci gentilium, Christianorum permulti: ex vtraque parte fauciati prope innumerabiles. Quibus rebus confectis, terror inuadit gentiles: metuunt Imperatoris irâ. Idcirco cum res, quas libido iusserat, patraissent, iræque suæ flammam cruenta cæde restinxissent, se, alius in alium locû, abdiderunt. Multi Alexandria euolant, per variasque ciuitates dispersi, vitam degunt: ex quorum numero fuere Helladius & Ammonius, Grammatici duo: apud quos ipse equidem, cum essem admodum adolescens, Constantinopoli operam literis dedi. Helladius sacerdos Iouis esse dicebatur. Ammonius Simiæ. Itaque cum clades ad hunc modû esset repressa, præfectus Alexandriæ, & dux exercitus Theophilo ad delubra gentilium vastanda subsidio fuere. Delubra idcirco euerfa: simulachra deorum in lebetes, & res alias ad vitæ vsum accommodatas cõflata. Nam Imperator deorum imagines ecclesiæ Alexandrinæ, vt ad pauperes subleuandos impenderetur, donauerat. Itaque Theophilus, cum omnes deorum statuas confringere aggrediretur, vnam certi alicuius Dei integram seruari iussit, eamque in loco erexit publico: vti gentiles, tempore progrediente, non inficias irent, se eiusmodi deos coluisse. Hac de re noui equidem Ammonium Grammaticum valde animi discrutiatum fuisse, dixisseque; religioni græcorum grauem inflictam plagam, quod illa vna statua conflata non esset, sed de industria ad ipsorum religionis irrisionem reseruata. Helladius apud quosdam gloriatus est, se in tumultuosa illa pugna nouem homines trucidasse. Ista quidem illo tempore Alexandriæ gesta cognouimus.

*vide Nic.
ceph. lib.
12. cap. 25*

De erutis in Serapidis templo literis.

CAP. XVII.

IN delubro Serapidis iam diruto & fundamentis conuulso, literæ repertæ fuerunt lapidibus incisæ, quas Hieroglyphicas appellant. Erant formæ insculptæ, quæ
crucis

crucis habebant effigiem . Quas & Christiani , & Gentiles oculis intuentes , vtrique eas ad suam ipsorum religionem accommodarunt . Nam Christiani crucem salutaris Christi passionis signum esse dixerunt , propriamque suæ religionis notam censuerunt . Gentiles aliquid in ea commune esse Christo & Serapidi affirmarunt . Nam effigiem crucis aliud Gentilibus , Christianis aliud significare .

Dum isti inter se de hac re digladiantur , Gentiles quidam ad fidem Christianam conuersi , qui literas Hieroglyphicas accuratè nouerant , formam crucis , quid sibi vellet interpretantur : vitam venturam significare docent . Quod quidem Christiani vtpote pro sua religione maximè faciens , cupidè arripere , & de eo animos efferre cœperunt . Postquam etiam per alias literas Hieroglyphicas significatum erat , Serapidis delubrum tum dirutum fore , cum crucis effigies appareret (id enim esse vitam venturam) multò plures ad religionem Christianam se transtulerunt , peccataque confitentes , baptizati sunt . Hæc de crucis effigie ipse equidem accepi . Ceterùm non sum in ea opinione , vt existimem , AEgyptiorum sacerdotes ea , quæ erant de Christo futura præsentientes , hanc crucis speciem lapidibus incidisse (nam si mysterium aduentus Christi in mundum erat à seculis & generationibus absconditum , vt ait Apostolus , & à principe nequitia diabolo occultatum , multò magis idem ipsum eius ministros sacerdotes AEgyptiorum præteriiit) sed in effigiei illius significatione elicienda , diuina prouidentia idem factum esse , quod per Apostolum Paulum antè factum fuit . Nam ille sacrosancti Spiritus instinctu sapientiam consecutus , simili via Athenienses aggressus est , multosque illorum , tum ad fidem attraxit , cum ea , quæ erant in ara scripta perlegeret , & ad suum institutum sermonem accommodaret : nisi quis fortasse dixerit verbum Dei vim suam in AEgyptiorum sacerdotibus exercuisse , sicut in Balaam , & Caipha . Etenim illi etiam inuiti de rebus bonis vaticinati sunt . Verùm de his ista quidem hætenus .

Coloß. 1.

Quod

Quòd Imperator Theodosius dum Romæ ageret, perquam multum commodi vrbi attulerat, sublatis quæ mancipēs tenuerunt, furum latibulis, & insamibus, quæ in lustris habebantur tintinnabulis.

CAP. XVIII.

Theodosius Imperator quanquam ad exiguum tempus in Italia commoratus est, vrbi tamen Romæ plurimum apportauit commodi, partim dando, partim auferendo. Nam sicut multa magnificè & liberaliter in eam contulit: sic duo, quæ illi magno dedecori fuerunt, ademit. Quorum alterum fuit huiusmodi: Erant Romæ ædes peramplæ & vastæ antiquitus extructæ, in quibus panis, qui suppeditabatur ciuitati confectus fuit. His præfuerunt, quos Romani patrio sermone mancipēs appellant: qui tempore progrediente, ædes illas furum latibula effecerunt. Nam quia pistrina ad ædes spectantia in profundo sita essent, & ad latera singularum ædium ædificatæ cauponæ, in quibus illis meretrices habitarent, complures idcirco, cum qui cibi capiendi necessitate adducti, tum qui obscenæ libidinis intemperantia inflammati, eo veniebant, per insidias dispoliati fuerunt. Nam machina quadam factum est, vt ex caupona in pistrinum præcipitarentur. His dolis delusi erant in primis peregrini, qui Romam incolebant. Qui cum irretiti tenerentur, coacti fuerunt in pistrinis molere: ac complures non exire permisi ibi vitam ad summam senectutem traduxerunt: suisque attulerunt opinionem, quòd mortem oppetuerant. In hunc laqueum vnus ex Imperatoris Theodosij militibus fortè incurrit. Qui cum in pistrinum conclusus, exeundi potestatem non haberet, districto, quem habebat, pugione, eos qui eum egredi prohibebant, trucidauit: reliqui rei gestæ metu peterriti, militem dimiserunt. Imperator igitur, re intellecta, mancipēs graui supplicio affici, ædes, quæ latronum erant perugia, penitus disturbari iubet. Atque hoc vno dedecore, Romam ciuitatum omnium facile principem, ad istum modum liberauit. Alterum tale fuit: Si quæ mulier in adulterio esset deprehensa, eam, cum deliquerat, supplicii genere, non ad tollendum

dum peccatum, sed ad augendum coercere solent Romani. Nam illam in angustum lupanar conclusam, turpiter impudenterq; scortari coegerunt: quippe effecerunt, ut eo tempore, quo obscenum illud flagitium admitteret, pulsarentur tintinnabula, ut eos, qui adessent in proximo, facinus minime lateret: imo verò ex tintinnabulorum sonitu illud turpe & ignominiosum supplicij genus omnibus liquidò constaret. De qua flagitiosa consuetudine Imperator certior factus, eam omnino non ferendam putavit: sed sestra (sic enim lupinaria illa nuncupabantur) demoliri iubet, aliasque leges, quibus mulieres in adulterio deprehensæ coercerentur, sancit. Quapropter Roma Theodosij Imperatoris opera his duobus turpissimis impurissimisque flagitiis liberata est. Qui cum cæteras etiam res præclare dispensasset, illius urbis gubernationem Valentiniano reliquit: Ille cum filio Constantinopolim iter capit, eoq; aduëtat, Tatiano, & Symmacho Coss. quarto Id. Nouembris.

De presbyteris qui pœnitentijs præerant, & quam ob causam amoti fuerint.

C A P. X I X.

PER id tempus visum fuit ecclesiæ, ut presbyteri, qui in singulis ecclesiis pœnitentiæ præerant, tollerentur, idq; hac de causa. Ab illo tempore, quo Nouatiani se ab ecclesia seiunxerant, recusauerantq; cum his, qui tempore persecutionis, regnante Decio, concitata lapsi erant, communicare, ecclesiarum Episcopi canoni adiunxerunt, ut in singulis ecclesiis presbyter quidam pœnitentiæ præflet: quò qui post baptismum lapsi fuissent, coram presbytero ad eam rem designato peccata sua confiterentur. Iste canon adhuc apud alias sectas ratum firmumque manet; soli autem qui fidem Consubstantialis tenent, cum Nouatianis, qui cum illis in ea fide consentiunt, presbyterum pœnitentiarum reiecerunt. Nouatiani verò, ne initio quidè istam quasi appèdicem admiserunt: Episcopi, qui ià præfunt ecclesiis, quauis ad longinquum temporis spacium hoc tenerent institutum, tamè teporibus Nectarij Episcopi immutarunt, propter eiusmodi facin^o, quod tū fortè fortuna in ecclesia admissū fuit.

Mulier

Mulier quædam nobilis ad præbyterum pœnitentiarium accedit: peccata quæ post baptismum commiserat, particulatim confitetur. Præbyter mulieri mandatum dat, ut ieiuniis & continuis precibus se dederet, quo unâ cum peccatorum confessione opus dignum pœnitentia ostenderet. Mulier longius in confitendo progressa, alterius culpæ se ipsa insinuat: docet diaconum ecclesiæ cum ipsa dormiuisse. Ob quod facinus hoc modo patefactum diaconus ab ecclesia eiectus est: tumultus inde in populi multitudine excitatus. Nam indignabantur non solum de admissio flagitio, verumetiam quod inde grauis infamiæ & contumeliæ nota ecclesiæ iniusta esset. Itaque cum sacerdotibus ob hanc causam esset vehementer obtrectatum, Eudemon quidam ecclesiæ præbyter, genere Alexandrinus, episcopo Nectario dedit consilium, ut præbyterum pœnitentiarium tolleretur, & liberam daret potestatem, uti pro sua quisque conscientia ad mysteria participanda accederet. Nam eo pacto solum futurum esse, ut ecclesia omni macula careret infamiæ. Ista quoniam ab Eudemone ego ipse accepi, huic nostræ historiæ mandare ne utiquam planè dubitabam. Etenim ut sapius iam dixi, omne meum studium & operam eo conferebam, uti res gestas ab illis, qui easdem habebant pœnitentis perspectas, intelligerem, accurateque eas conquirerem, ne inter scribendum extra veritatis quasi terminos aliquando egrederer. Ego Eudemonem sic iam pridem compellabam: consilium tuum, o præbyter, Ecclesiæ ne profuerit, an secus, Deus viderit: illud tamen planè animaduerto te ansam dedisse, ut alter alterius peccata minimè coarguat, nec obseruet illud præceptum apostoli: Nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Sed de his factis superque dictum est.

*Quòd tum inter Arianos tum alios etiam hæreticos
multæ erant diuisiones, & quòd Nouatiani
quoque mutuo dissidebant. CAP. XX.*

EAS porrò res, quæ etiã apud alios, Arianos dico, Nouatianos, Macedonianos, Eunomianosque gestæ sunt, commemorare operepretium arbitror. Nam ecclesia eum semel esset diuisa, nõ vna diuisione acquireuit, sed ho-

SOCRAT. HISTORIAE

mines ab se mutuo auersi, alter ab altero denuo secesserunt: atque adeo exiguam leuiculamque occasionem nacti, mutuae communionis consociationisque; vincula diruperunt. Proinde qua ratione, quando, & quibus de causis ipsi inter se dissenserint, consequenti sermone ostendemus. Illud interea intelligamus oportet, Theodosium neminem istorum exagitasse praeter Eunomium: quem quoniam Constantino- poli domi suae conuentus egerat, libros ab se editos palam ostenderat, multos denique suae doctrinae labe infecerat, in exilium mitti iussit. Reliquis neque molestiae quicquam exhibuit, neque secum communicare coegit, sed singulis copiam fecit, in locis separatis conuentus agendi, & ita de religione Christiana sentiendi, vti quisque de ea opinionem conceperat. Atque vt aliis omnibus sectis potestatem permisit ecclesias sibi extra ciuitates construendi, sic Nouatianis vtpote in fide Consubstantialis cum eo consentientibus dedit mandatum, vt ecclesias suas, sicut a me supra commemoratum est, intra vrbes audacter & liberè retinerent. De quibus pauca disserèdi iam oportunum tempus se obtulit: comprehendam igitur breui. Constantinopoli Nouatiano- rum ecclesiae Agelius ad annos quadraginta praefuit: hoc est a Constantini temporibus, vt ante declarauimus, ad sextum annum imperij Theodosij. Ad extremum Syfinium suae ipsius ecclesiae presbyterum, virum cum in aliis disciplinis disertum, tum in philosophia a maximo philosopho pariter cum Iuliano Imperatore praecclare institutum, in ipsius locum episcopum designat. Cumque Nouatiani Agelium propterea incusarent, quod Syfinium, & non Marcianum potius, virum pietate eximium (cuius opera illi, regnante Valente, omni tumultu ac perturbatione caruissent) designauerat, ille offensum populi animum lenire cupiens, Marcianum etiam designat. Ac paulo infirmiore affectus valetudine, in ecclesiam progreditur, populumque sic affatur. Proximum post me, Marcianum episcopum habetote: post Marcianum autem Sifinium. Haec elocutus, decedit: ac non diu post, moritur. Atqui cum Marcianus episcopus Nouatiano- rum esset creatus, ecclesia illorum tali de causa diuisa est. Sabbatius quidam ex Iudaeo factus Christianus, & a Marciano ad presbyterij dignitatem euectus, nihilominus Iudaicae

Iudaicae

Iudaicæ religioni, qua animus erat ante occupatus, seruire laborauit. Quinetiam simul episcopatus adipiscendi cupiditate incensus fuit. Itaq; nactus duos presbyteros, Theodistum, & Macarium, suæ cupiditatis adiutores, tempus & morem festi Paschatis celebrandi, qui in Pazo vico Phrygiæ, regnante Valente, sicut ante dixi, à Nouatianis decerni tentatus erat, renouare cogitauit. Ac quanquam primum simulatione monasticæ vitæ excolendæ, ab ecclesia recessit, sibiq; nōnullos quos mysteriorū cōmunionē indignos cēsebat, permagnæ offensionī fuisse docuit: tamē haud ita multo post, dū cōuentus separatim agere institueret, se manifestò aperuit. De quibus rebus certior factus Maicianus, suū ipse in presbyteris ordinādis errorē & inscitā propterea magnopere accusauit, quod homines tā inanis gloriæ appetentes ad munus presbyterij extulerat: atque grauiter sibi succēfens, dixit, multo fuisse satius manus suas in spinas imposuisse, quā earū impositione Sabbatiū ad gradū designasse presbyterij. Idcirco Angari (est hoc emporiū Bithinię prope Helenopolim situm) conciliū episcoporum Nouatianorum conuocat. Qui cum essent in vnum coacti, accersunt Sabbatium: eum causas animi sui offensi corā concilio proponere iubēt. Ac simulatque ille dissentionem de festo Paschatis celebrando causam attulerat, cur animo esset offenso (illud enim tum ad consuetudinem à Iudæis in eo seruatum, tum ad præscriptum normamque eorum, qui in Pazo cōuenerant, celebrandum esse dicebat) episcopi in concilio congregati, suspicantes illum sedis episcopalis desiderio eam rem causatum esse, iureiurando hominem obstringunt, vt episcopatum nunquā capesseret. Iste ea de re iurandum dat: illi tum canonem edunt, de festo Paschatis: quem canonem ἀδὲ ἰσφοροῦ, id est indifferentem vocabant, docebantque dissentionem de festo Paschatis non satis iustam causam esse, cur ecclesia dirimeretur, neque eos, qui in Pazo coacti fuissent, præiudicium generali canonī fuisse. Nam veteres, qui proximè à temporibus apostolorum aberant, quanquam de hoc festo inter se dissidebant, tamen inter ipsos mutuò communicasse, nec aliquando vincula rupisse concordie. Quin etiam Nouatianos, qui Romæ, quæ est ciuitas primaria, vitam debebant,

Li. 4. c. 33

SOCRAT. HISTORIAE

tametsi nunquam in eo festo morem Iudæorum sequerentur, sed semper post æquinoxium Pascha celebrarent, tamē cum illis, qui eiusdem erant fidei, quique alium morem in festo illo agendo seruabant, minimē discordiam exercuisse. Vbi hæc aliāq; permulta eiusdem generis differuerant, canōnem illum de Paschate, vti dixi, indifferētem fanciuerunt: quo tum cuique licitum erat eam consuetudinem in hoc festo celebrando pro arbitratu sequi, quam iam pridem sequi animo instituisset, tum cautum, ne vlla in communione esset dissentio: sed licet nonnulli in varia festi illius celebratione discreparent, in ecclesiæ tamen concordia denuo inter ipsos consentirent. Ista igitur de festi Paschatis decisione iam tū ab illis stabilita, Sabbatius iureiurando astrictus, quoniam varia & discrepans erat festi illius celebrandi ratio, per se solus ieiunia & vigiliis peragendo alijs anteuertit, & die Sabbati festum illud celebrauit. Quinetiam postridie eius diei cum cæteris omnibus in ecclesia conuenit, & mysteria vnā participat. Istud ab eo ad multos annos factitatum fuit: & propterea tantam hominum multitudinem idem ipsum celare non potuit. Vnde nonnulli simplices imperitiq; rerū, & potissimum in Phrigia & Galatia, rati se ex eo facto iustificatos fore, eum emulari, Pascha de illius more in occulto celebrare cœperūt. Sabbatius postea conuentus separatim egit: & neglecto iureiurando, eorum, qui eius disciplinæ se dediderant, episcopus, vti post ostendam, constitutus est.

De dissentionibus quæ quibusdā in locis (vt hic scriptor tradit) habentur, quemadmodum de Paschate, ieiunijs, nuptijs, conuentibus, & alijs ecclesiasticis obseruationibus.

CAP. XXI.

HOC loco mea quidem sententia, oportuno tempore se offert pauca de Paschate differendi. neque veteres certe, neque recentes, hi qui Iudæorum consuetudinem imitari contendunt, satis iustam causam, si quid ego iudico, habuerunt, cur tantopere de hoc festo digladiarentur. neque præterea illud cū animis considerarunt, quando religio Iudaica erat in Christianam commutata, accuratas illas

tas illas Mosaicæ legis obseruationes, & rerum futurarum figuras penitus euanuisse. Cuius rei argumētum certissimū indē capi potest, quod nulla lex à Christo condita Christianis fecit potestatem ritus Iudaicos obseruandi. Imo verò contra, apostolus illud plane vetuit, dum non modò circūcisionē abrogabat, verum etiam hortabatur, vt de festis nulla fieret dissentio. Quapropter ad Galatas scribens sic ait: Dicitē mihi, qui sub lege vultis esse legem non auditis? Ac cum pauca de hac re disseruerit, populum Iudaicum seruum esse ostendit, eosq; in libertatem vocatos, qui ad Christum accesserant, admonetq; vt dies, menses, & anni minimè obseruentur. Quinetiam ad Colossenses clara voce pronunciat: obseruationes eorum vmbra esse: & propterea dicit: Nemo vos iudicet in cibo, aut in potu, aut in parte festi, aut neomeniæ, aut sabbati, quæ sunt vmbra futurorū. Itēq; in epistola ad Hebræos eadem confirmat, dicens: Translato sacerdotio, necesse est vt legis translatio fiat. Itaque neque apostolus, neq; euangelia ipsa iugum seruitutis his, qui ad doctrinam Christi se contulerint, omnino imponūt: sed festum Paschatis, aliaq; festa libero æquoq; iudicio eorum, qui in illis diebus beneficia acceperant, recolenda reliquerunt. Vnde quoniam homines festa amplectuntur, quo se à laborum contentione relaxent, idcirco illis diebus singuli in singulis locis pro arbitrato memoriam salutaris passionis ex quadam consuetudine celebrant. Nam neque Seruator, neque Apostoli istud obseruandum lege aliqua præceperunt: neque mulctam, aut supplicium, sicut lex Mosaicæ Iudæis, vel Euangelia, vel Apostoli nobis minati sunt, sed solum quo res gestæ tum ad grauem repræhensionem Iudæorum, quòd in diebus festis se cæde & sanguine polluerent, tum ad declarandum quod Seruator tempore azy-morum passus sit, verè narrentur, in euangelijs de hoc festo mentio facta est. Atque Apostolis propositum fuit, non vt leges de festis diebus celebrandis sancirent, sed vt rectæ viuendi rationis, & pietatis nobis authores essent. Mihi quidem certè videtur, sicut aliæ res multæ in locis quibusque ex more quodam introductæ fuerunt, ita festum Paschatis ex quadam consuetudine apud singulos populos obseruationem priuatam habuisse: propterea quòd nemo ex apo-

Matt. 26.

Marci 14.

Luc. 22.

stolis legem de eo, uti dixi, cuiquam edidit. Et quod ex cō-
 fuetudine potius, quàm ex lege ab antiquis temporibus ob-
 seruari cœptum sit, rerum euenta perspicuè declarant. Ple-
 riq; namq; in Asia minore antiquitus decimo quarto die
 mensis, nulla ratione diei sabbati habita, hoc festum obser-
 uarunt. Quòd dum faciebant, cum aliis qui aliam ratione
 in eodem festo agendo sequebantur, vsque eo nequaquam
 dissenserūt, quoad victor Episcopus Romanus supra modū
 iracundia inflammatus, omnes in Asia, qui erāt τεσσαρεσ-
 καιδεκατίται appellati, id est qui decimoquarto die mē-
 sis Pascha celebrabant, excommunicauerit. Ob quod factū
 Irenæus episcopus Lugduni vrbs Gallix, in Victorem per
 epistolā grauius inuectus est, tū æstū iracundiæ illius incu-
 fando, tum docēdo, quòd veteres qui in illius festi obser-
 uatione inter ipsos discrepabant, minimè fuere cōmunionem
 seiuncti: quodq; etiā Policarpus, episcop⁹ Smyrnæ, qui post
 regnante Gordiano, Martyrio occūbebat, cū Aniceto epi-
 scopo Romano cōmunicauit, minimeq; cum illo licet ex
 patria consuetudine Smyrnæ seruata festū illud 14. die ob-
 seruaret (sicut ab Eusebio in quinto libro ecclesiasticæ hi-
 storix cōmemoratū est) omnino dissensit. Nonnulli ut dixi
 in Asia minore decimo quarto die mēsis festū istud peragūt;
 quidā, qui partes propius ad Orientē sitas incolūt, sabbato
 illud celebrāt illi quidem, sed de mense discrepant. Atq; illi
 Iudæos, quamuis tēpus festi nō adeo accurate obseruantes,
 imitandos asserebant: hi post æquinoxium celebrāt, eodēq;
 tempore cum Iudæis festum agere abhorret: quippe Pascha
 semper celebrandū esse, cū sol sit in Ariete, docēt, mense, ut
 Antiocheni vocant, Xanthico, ut Romani, Aprili. Atq; il-
 los istud fecisse non Iudæis recentioribus, qui omnino in
 magno errore versabātur, sed veteribus, ut Iosepho, sicut in
 tertio libro de antiquitate Iudaica præscribit, obsecutos.
 Atqui ut isti ad hunc modū inter se de Paschate dissiderūt:
 sic cæteros vniuersos, qui partes versus occasum solis &
 Oceanum accolebant, ex veteris traditionis præscripto,
 post æquinoxium idem ipsum celebrauisse constat. At ta-
 met si omnes hi isto pacto in eodem festo obseruando dis-
 creparūt, nunquam tamen cōmunionem ecclesiæ, quæ inter
 ipsos

ipſos intercedebat, diſſociarunt. Neq; illud eſt verũ, quod nonnullis frequens in ore eſt concilium Conſtantini temporibus habitum, morem huius feſti celebrandi penitus peruertiſſe. Nam Conſtantine ipſe eos, qui de hoc feſto ab aliis diſſentiebant, per epiſtolam hortabatur, vt cum pauciores eſſent, eorum conſuetudinem imitarentur, qui erant numero plures: quam quidem Imperatoris epiſtolam in tertio libro Eufebij de vita Conſtantini integram reperies. Pars autem illius, quæ eſt de feſto Paſchatis conſcripta, ita ſe habet. Eſt modus ille eximius, quem omnes eccleſiæ ſeruant, quæ orbis partes, vel verſus occidentem, vel verſus meridiem, vel verſus Boream ſitas incolunt, ac nonnullæ quoque, quæ in locis ad Orientem ſpectantibus habitant: & ob eam cauſam omnes in præſentia hunc rectè ſe habere arbitrantur. Ipſe q; etiam veſtræ ſapientiæ illud probatum iri in me recepi, nimirum vt quod in vrbe Roma, in Italia, in Africa, in tota Aegypto, Hiſpania, Gallia, Britannia, Libya, & vniuerſa Græcia, in diocæſi Aſiatica, & Pontica, in Cilicia denique vna & conſentiente ſententia conſeruetur, hoc etiam veſtra prudentia lubenter approbaretis: illud ſedulò reputantes, non ſolum quod in locis, quæ modò citauimus, maior eccleſiarum numerus exiſtat, ſed etiam quod ſanctiſſimum inſtitutum ſit, vt omnes communi conſilio id ratum cupiant, quod recta ratio poſtulare videtur, quodq; nihil cum Iudæorum peritio habet commercii. Talis fuit Imperatoris epiſtola. Qui quarto decimo die menſis Paſcha celebrant, eum morem obſeruandi à Ioanne apoſtolo ipſis traditum dicunt: qui autem Romam & alias partes occidentis incolunt, Petrum & Paulum Apoſtolos, conſuetudinem, quam illi tenent, ipſis reliquiſſe affirmant. Verum nemo iſtorum omnium teſtimonium de his rebus ſcriptis proditum proferre poteſt. Et quod ex conſuetudine potius in ſingulis locis, quam ex vlla alia cauſa cepta ſit feſti Paſchatis celebratio, hinc facio cõiecturã. Cuiusq; religionis & ſectæ varij ſunt ritus, licet eadẽ de illis ipſis habeatur opinio. Etenim qui in eadem fide conſentiunt, ijdẽ in ritibus & cæremoniis inter ipſos diſcrepant. Proinde pauca de variis eccleſiarũ ritibus hoc loco diſſerere nõ erit incommodum. Ieiuniorũ rationem, quæ ante Paſcha fiunt,

S O C R A T . H I S T O R .

aliter ab aliis obseruatam esse facile est reperire. Nam qui sunt Romæ, tres septimanas ante Pascha, sabbato & dominico exceptis, simul ieiunant: qui autem in Illyria, & tota Græcia, quiq; Alexandriae habitant, ante sex septimanas ieiunia, quæ ante Pascha fiunt, ordiuntur, illudq; tempus, quadragesimam nuncupant. Alij præter horum consuetudinem, septem septimanas ante illud festum initium ieiunandi facientes, quamuis quindecim dies solum, quibusdã interuallis interpositis, ieiunent, nihilominus tamen tempus illud quadragesimam vocant. Vnde non mediocris me capit admiratio, qua ratione isti, licet de numero dierum dissentiant, omnes eodem nomine quadragesimam appellent. Alii aliam causam huius nominis suo apte ingenio excogitatam tradunt. Quinetiam non de numero dierum solum discrepant, verumetiam de abstinentia à cibis variam sequuntur rationem. Nam alij omnino ab omni animantium genere abstinent: alii inter animantia pisces solos comedunt: alii cum piscibus volucres etiam manducant, easq; ex aqua, vt est apud Moysen, nasci asserunt. Alij à fructibus duris integumentis inuolutis & ab ouis temperant: alii arido pane solo vescuntur: alij ne illo quidẽ. Sunt qui cū ad horã nonam ieiunauerint, variis ciborum generibus vtuntur. Alia ratione apud alias gentes ieiunatur: cuius rei sunt causæ prope infinitæ. Ac quoniam nemo de ea præceptum literarum monumentis proditum potest ostendere, perspicuũ est apostolos liberam potestatem in eadem cuiusque menti & arbitrio permisisse: vt quisq; nec metu, nec necessitate inductus, quod bonum sit ageret, hanc disparem ieiuniorũ rationem in ecclesiis esse cognoscimus. Porro de Synaxi variæ consuetudines sunt. Nam quanquam omnes vbique in orbe terrarum ecclesiæ, singulis septimanis vertentibus, die sabbati mysteria celebrant, Alexandrini tamen & Romani ex antiqua traditione istud facere renuunt. At Aegyptii, qui Alexandrinis finitimi sunt, & illi qui Thebaidem incolunt, sabbato Synaxin exequuntur illi quidem, sed non vt mos fert Christianorum mysteria participant. Nam vbi epulati sunt, & variis cibariis se saturarunt, sub vesperum oblatione facta, mysteriis communicant. Rursus Alexandriae, quarta feria, & ea, quæ dicitur Parasceue, &

legun-

leguntur scripturæ, & doctores eas interpretantur: omniâq; quæ ad Synaxim pertinent administrantur, præter mysteriorum celebrationem. Atq; hæc quidē est vetus apud Alexandrinos consuetudo. Etenim illis diebus constat Origenem potissimum in ecclesia docuisse: qui utpote doctor valde sapiens, cum animaduerneret legis Mosaicæ præcepta nõ posse ad literam intelligi, præceptum de Paschate ad altiore diuiniorēque sensum traduxit: vnumque solū verum Pascha fuisse, quòd seruator efficaciter celebrauit cõtra potestates aduersarias, quando cruci affixus contra diabolum victoriæ trophæa reportauit. Itemque Alexandria lectores, & interpretes, siue cathecumini sunt, siue baptisati, nullo discrimine fiunt: cum aliæ omnes vbique ecclesiæ baptizatos solum ad hoc munus deligant. Ipse porro, in Thessalia aliam consuetudinem inualuisse noui, vt ibi qui clericus sit, si cum vxore, quam cum esset laicus, ducebat, postquam clericus factus sit, dormierit, clericatu abdicatus sit: id adeo cū omnes illustres præsbiteri in oriente, & episcopi etiam modò ipsi voluerint, nulla lege coacti ab vxoribus abstineant. Nam non pauci illorum, dum episcopatum gerunt, etiam liberos ex vxore legitima procreant. Cõsuetudinis autem in Thessalia obseruatæ author fuit Heliodorus Tricæ, quæ est vrbs illius regionis: cuius feruntur libri amatorij, quos cum esset adolescens composuit, eosq; Aethiopica inscripsit. Eadem consuetudo etiam Thessalonica, & in Macedonia, & in Hellade seruatur. Aliam præterea consuetudinem in Thessalia esse cognoui: nimirum vt diebus festi Paschatis dumtaxat baptizēt. Ob quam causam omnes, paucis admodum exceptis, absque baptisate moriuntur. Ecclesia Antiochiæ Syriæ contrarium ab aliis ecclesiis situm habet. Nam altare non ad orientem, sed ad occasum spectat. In Hellade, Hierosolymis, & in Thessalia preces, dum accenduntur lucernæ, fiunt ad consuetudinem Nouatianorum, qui sunt Constantinopoli. Pari ratione & Cæsareæ Cappadociæ, & in Cypro, die sabbati, & dominico, semper sub vesperum, accensis lucernis, præsbiteri & episcopi scripturas interpretantur. Nouatiani, qui sunt in Helleponto, nõ eundem penitus morem in præcationibus faciendis obseruant, quem Nouatiani, qui sunt

*Consecra
tionē vi-
de Augu.*

SOCRAT. HISTOR.

Constantinopoli: sed tamen ex multo maiore parte primariæ apud illos ecclesiæ consuetudinem sequuntur. Ad summam, apud omnes religionum & sectarum formas nusquam reperire poteris duas, quæ in precandi more inter se consentiant. Quinetiam Alexandria non concionatur presbyter: qui mos eo tempore initium habuit, quo Arius perturbavit ecclesiam. Romæ singulis sabbatis ieiunant. Cæsarea Cappadociæ eos, qui post baptismum peccauerunt, eijciunt à communione, more Nouatianorum. Idem faciunt & in Hellespõto, Macedoniani, & in Asia, qui quarto decimo die mensis Pascha celebrant. Nouatiani, qui sunt in Phrigia, secundas nuptias nõ recipiunt: qui Constantinopoli habitant, neque recipiunt omnino, neque omnino reijciunt: qui partes in occidente sitas incolunt omnino recipiunt. Causæ quidem & authores eiusmodi discrepantiæ fuerunt Episcopi, qui variis temporibus ecclesiis præerant. Qui autem istos ritus accipiunt, eos tanquam legem ad posteros transmittunt. Verum omnes ecclesiarum ritus, qui in singulis vrbibus, regionibusque vfurpantur, scriptis mandare, vt valde laboriosum est, ita vix aut ne vix quidem fieri potest. Satis quidẽ multi sunt hi, quos citauimus ad declarandum festũ Paschatis ex consuetudine quadam in singulis locis variè celebratum esse, Quocirca inanis est illorum oratio, qui prædicant concilium Nicænum huius festi celebrandi morem pœnitens peruertisse. Nam episcopi, qui ibi conuenere, populos pauciores, qui antea à multo pluribus numero dissenserant, ad concordiam reducere laborarunt. Quod autem multe dissentiones ipsis apostolorum temporibus ob eiusmodi res oriebantur, ne ipsos quidem latuit apostolos, sicut ex libro, qui acta apostolorum inscribitur, satis constat. Nam cum apostoli essent de tumultu ex gentium dissentione fidelibus concitato certiores facti, omnes in vnum conueniunt: diuinam quandam legem scriptam in modũ epistolę per quam fideles grauissima istarũ rerũ seruitute, & inani de eisdem contentione liberabant, diuinitus promulgarunt. Certam denique vitæ rectè instituendæ normam, eaq; ad veram pietatem rectã ducentem docuerunt, dum ea solum, quæ sunt necessariò seruanda, illis præscriberent. At licet
epistola

Acto. 15.

epistola illa in actis apostolorum literis consignata sit, nihil tamen obstat, quo minus eandem etiam hoc loco proponamus. Apostoli & presbyteri & fratres, his qui sunt Antiochiæ & Syriæ & Ciliciæ fratribus ex gentibus, salutem. Quoniam audiimus, quod quidam ex nobis exeuntes, turbauerunt vos verbis, euercentes animas vestras, iubentes vos circumcidi, & obseruare legem, quibus non mādauimus, visum est nobis collectis vnanimiter, eligere viros, & mittere ad vos cum charissimis nostris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderunt animas suas pro nomine domini nostri Iesu Christi. Misimus ergo Iudam & Silam, qui & ipsi vobis verbis referent eadē. Visum enim est spiritui sancto & nobis, nihil vltra imponere vobis oneris, quàm hæc necessaria: vt abstineatis vos ab his, quæ immolantur Simulachris, & à sanguine & suffocato, & scortatione, à quibus custodientes vos, bene agetis. Valete. Ista visa fuerunt Deo. Nam sic loquitur epistola: visum est spiritui sancto, nihil vltra imponere oneris, præter ea quæ necessariò obseruari debent. Cæterùm nonnulli istis neglectis, omnem scortationem rem quidem indifferentem arbitrantur: sed tamen de diebus festis, tanquam de vita decertant: Dei præcepta euertunt, ipsique sibi leges sanciunt: legis promulgationem ab apostolis traditam contemnunt, & pro nihilo putant: sicque contraria illis, quæ visa sunt Deo, imprudentes exequentur. Porro quamuis possemus sermonem de Paschate susceptum multo longius producere, & tum Iudæos ipsos neque tempora illius celebrandi, neque modum accuratè obseruare, tum qua ratione Samaritani, qui sunt secta Iudæorum, semper post æquinoxium hoc festum peragant, planè ostendere: tamen eiusmodi opus & separatam, & longe prolixiorem tractationem desyderat. Istud igitur solum dico, quod qui tanto studio ducuntur Iudæos imitandi, & sunt in figuris rerū obseruandis tā curiosi, non debeant, vel transuersum, quod aiunt, digitum ab illis discedere. Nā omnino si tā accuratè omnia obseruare in animū inducāt, nō dies solū & menses obseruare debent, verū etiā alia, quæcunq; Christus factus sub lege, Iudæorū more obierit, aut quæ à Iudæis iniuste perpeffus sit, aut quæ in figuris ad omnibus gratificandum expresserit:

verbi

Luc. 5. verbi gratia: in nauem ingressus docuit: Pascha in cœnaculo
Marci 14 lo parari iussit: asinam alligatam solui mandauit, hominem
Mat. 21. gestantem lagenam aquæ, signum dedit discipulis, qui ad
Marci 14. Pascha parandum maturabant, alia præterea infinita in euân-
 geliis eius generis scripta sunt. Atque nullum istorum om-
 nium externo & corporeo more, vt litera postulat, obserua-
 re nituntur hi, qui propter festi celebrationem se iustifica-
 tos esse putant. Nam nemo illorum è nauis aliquando apud
 populum concionatur: nemo omnino in cœnaculo Pascha
 celebrare aggreditur: nemo cum Asinam ligauerit, eam de-
 nuo dissoluit, nemo denique cuiquam negotium dat lage-
 nam aquæ gestandæ, vt ea, quæ sunt rerum simbola expleat.
 Etenim hæc aliq; id genus Iudæorum potius quàm Chri-
 stianorum propria existimant. Nam Iudæi eiusmodi insti-
 tuta corporea potius obseruantia, quàm interioris mentis
 cultu obseruare contendunt. Quam ob causam sunt exe-
 crationi obnoxii, quòd legem Mosaicam in vmbis ac fi-
 guris, potius quàm in rebus ipsis & veritate positam intel-
 ligunt. Qui autem Iudæorum fautores sunt, tamen si has res
 ad altiorè diuiniorèq; sensum transferunt, tamen de die-
 bus & mensibus bellum excitant grauissimum, interio-
 remque & sublimem, quæ in illis est notionem, quasi pedi-
 bus proterunt: & propterea hac in parte pari ratione cum
 Iudæis necessariò condemnantur, sententiamque execra-
 tionis sibi ipsi asciscunt. Verùm de his fati superque me
 dixisse censeo.

*De Arianis Constantinopoli qui & Psathyriani de-
 nominabantur. CAP. XXII.*

REdeamus iam ad illud propositum, de quo paulo ante
 mentionem fecimus: nimirum quod ecclesia semel di-
 uisa, non in prima illa diuisione constitit, sed illi, qui
 erant in sectas diuisi, rursus singuli se à sua ipsorum secta
 separarunt, leuiq; & pertenui occasione arrepta, se ab se mu-
 tuo abiunxerunt. Nam Nouatiani, vt dixi, propter festum
 Paschatis diuisi fuerunt, atque adeo de hac re, non est vna
 solum inter illos diuisio. Nam in variis prouinciis non
 modò de mense, in quo illud festum celebrari debet, sed
 etiam de diebus septimanæ illius, in qua celebratur, & de
 aliis

aliis rebus non magni momenti dissentientes, partim ab se ipsi segregantur, partim cohærescunt. Quinetiam Ariani inter ipsos diuisi sunt ob hanc causam. Quæstiones controuersæ captiosæq; inter eos quotidie agitæ, illorum disputationes ad absurdas quasdam sententias & opiniones prouexerunt. Nam quoniam in ecclesia creditur Deum esse patrem filij verbi, quæstio inter eos oborta est, vtrum Deus ante, quàm filius existeret, pater dici posset. Et quia Dei verbum non ex patre generatum, sed ex non essentijs existisse opinabatur, in primo & summo quæstionis capite lapsi, non sine causa in absurdam contentionem inciderunt. Dorotheus igitur ab illis Antiochia accersitus, dixit non posse patrem aut esse, aut vocari, si non existat filius. Marinus, quem è Thracia, ante Dorotheum, euocauerant, tempus opportunum nactus (ægre enim ferebat Dorotheum sibi prælatum) cõtrariæ sententiæ patrociniũ suscepit. Quæ de causâ ipsi inter se diuisi fuere: ac cum propter inanẽ illâ uoculam, quæ erat ante prolata, essent seiuncti, separatim alter ab altero conuentus fecerunt: & qui parebant Dorotheo, in proprijs ac suis locis manserunt: qui autem Marini sententiam sequebantur, extruxerunt sibi ecclesias. Conuentus seorsum egerunt: denique docuerunt patrẽ, semper patrem fuisse: etiam cum filius non existeret. Appellabantur isti Psathyriani, propterea quod Theoclitus quidam Psathyropolia, id est, placentarum venditor, genere Syrus, ardenti studio huic opinioni patrociniatus est. Cuius sententiam secutus est Selenas Gotthorum episcopus, vir genere permixto ortus: nam pater eius Gotthus fuit: mater autem Phryx. Et ob eam causam utroque sermone expeditè in ecclesia docuit. Hæc secta haud diu post etiam diuisa fuit: quippe Marinus cum Agapio, quem ipse ad episcopatum Ephesi extulerat, cœpit contendere. Atque isti duo nõ de religione, sed de primatu propter nimium honoris studium, quo animi illorum tenebantur occupati, inter se decertarunt. Gotthi ab Agapio potius steterunt. Quamobrem multi clerici, qui erant de istorum episcoporum ecclesijs, odio contra eos ob concertationẽ illam ex inanis gloriæ cupiditate ortam concepto, ab illis desciuerunt, seque totos addixerunt fidei Consubstantialis. Ariani igitur ad
trigin-

triginta quinque annos inter ipsos diuisi, post, Theodosio iuniore, & Pretore Plintho Cofs. Quotquot Psathyrianorum hæresi fauebant, quorundam hortatu inducti, finem contendendi fecerunt. A quibus, post reconciliationem factam, tanquam lege sancitum fuit, vt quæstionis, quæ fuerat quasi contentionis caput, nunquam deinceps fieret mentio. Atque istud nusquam nisi Constantinopoli præstare potuerunt. Nam in alijs ciuitatibus, in quibus fortè sunt Ariani, eadem inter ipsos manet contentio. Verùm de Arianorum diuisione hactenus sermonem produximus.

Quòd Eunomiani quoque inter se discordarunt, varijs nominibus ex sectarũ authoribus appellati.

CAP. XIII.

PONÒ Eunomiani inter ipsos fuere separati. Nam Eunomius ipse ab Eudoxio, qui illum iam pridem episcopum Cyzici designauerat, arrepta occasione, quod Aëtium magistrum suum ab ecclesia eiectionem nollet admittere, dissidere cœpit. Quinetiam alii qui ab eo nomen habuerunt, in varias sectas dispersi sunt. Nam prim Theophronius quidam Cappadox, qui captiosas argutias certandi studio accommodatas ab Eunomio didicerat, & pingui Minerua, vt aiunt, Aristotelis tum categorias, tum librum de interpretatione animo complexus erat, libros composuit, eosq; de mentis exercitatione, inscripsit. Vnde in odium apud suæ religionis fautores incurrere, ab illis, tanquam sectæ suæ desertor, eiectionem fuit: qui conuentus separatim ab illis faciens, hæresim suo ipsius nomine nuncupatam reliquit, Deinde Constantinopoli Eutichius quidam leui frigidaque controuersia commotus, se ab Eunomianis seiunxit. Ac iam conuentus seorsum agit. Itaque qui Theophronium sequebantur, Eunomiotheophroniani, qui autem Eutichium Eunomieutychiani appellati sunt. Quam inanes ineptæque, res sunt de quibus dissentiant, non putauit operæ precium huic nostræ historie man-

næ mandare, ne sermonem ad res ab instituto alienas transferrem. Attamen quod baptismum deprauarunt, non præmittendum censui. Nam non in Trinitatem, sed in Christi mortem, baptizant. Inter Macedonianos præterea quodam tempore dissentio orta est: quippe Eutropius presbyter Macedonianorum, conuentus egit separatim, à quo Carterius eiusdem sectæ dissensit: quinetiam aliæ sectæ in aliis ciuitatibus forte ex his ortæ. Verùm ego, quoniam ætatem dego Constantinopoli, in qua natus educatusq; fui, vberius fusiufq; res in hac vrbe gestas narro, quandoquidem & nonnullas earum ipse oculis vidi, & quæ in ea gestæ fuerint, illustriores videntur, hominumq; memoria digniores. Istæ sectarum diuisiones, non vno eodemq;, sed varijs forte temporibus factitæ sunt. Quod si placet nomina variarum sectarum cognoscere, euolue librum Epiphaniij episcopi Cypri, qui Ancyrotus inscribitur. Sed de his satis multa.

*De Eugenij tyrannide & Valentiniani paruuli nece,
& de tyranno à Theodotio Imperatore superato.*

C A P. XXIIII.

Reci publicæ etiam status tali de causâ admodum perturbatus fuit. In partibus versus occidentem, Grammaticus quidam Eugenius nomine, qui latinæ literas docebat, ludo relicto, primum in Regia satelitem agere cœpit: deinde quæstor Imperatoris factus est. Et quia valde erat disertus, & honorem propterea præcæteris conseq̄uebatur, secundum fortunæ flatum moderatè ferre non potuit: sed Arbogastem virum ex parua Galatia ortum, Præfectum exercitus, moribus Barbarum & in primis crudelem, consilij sui socium & adiutorem nactus, tyrannidem occupare molitus est. Ambo igitur Valentiniano Imperatori cædem machinari: Eunuchos Imperatoris cubicularios de ea re sollicitare aggrediuntur. Hi promissis maioris honoris & dignitatis inducti, Imperatorem dormientem opprimentes,
strangu-

strangulant. Eugenius itaque in partibus occidentis rerum potitus, ea gessit, quæ à tyrannò geri erat verisimile. De quibus rebus Theodosius Imperator certior factus, in maximam curam & sollicitudinem deintegro còiectus est: hocq; secundum certamè post dimicationem cum Maximo tyranno commissam, sibi propositum ad ingrediendum putauit. Collectis igitur copiis, & filio Honorio imperatore ad tertium sui ipsius consulatum, & primum Abudatij, 4. Idus Ianuarij Imperatore declarato, rursus ad partes versus occidentem propere contendit, duosq; filios Imperatores Constantinopoli reliquit. Eum ad bellum contra Eugenium abeuntè plurimi barbari trans Istrum incolentes sua spontè ad auxilium ei còtra tyrannum ferendum secuti sunt. Non multo tẽpore interiecto, in Galliã proficiscitur, cù ingenti exercitu. Nam vbi tyrannus infinitas copias instructas paratasq; habuit. Præliũ ergo comittitur ad fluuiũ qui Phrigdus vocatur. * Atque vt in ea parte, qua Romani cum Romanis manus conseruerant, ancipiti pugna certatum erat, sic in illa, qua Barbari Imperatori Theodosio auxilia ferentes, dimicabãt, Eugenius tulit superiores. Imperator cum videret Barbaros profligatos, in maximo anami angore positus, humi se prostrauit: Dei implorauit opẽ: fit voti compos. Nam Bacurius dux illius tantum animorum & roboris sumpsit, vt cum primipilis in ea parte, qua Barbari fundebantur, incursionem faceret, Phalangesq; disrumperet. Eos igitur, qui alios paulò ante fugauerant, ipse in fugam vertit. Aliã etiam res digna admiratione consecuta est. Ventus enim grauiter spirans, tela ab Eugenij militibus coniecta in eos denuo retorfit: quinetiam aduersariorum tela, multo vehementiore impetu in eos detulit. Tantũ momenti & ponderis Imperatoris præces habuerunt. Quare cum belli fortuna hoc modo esset commutata, Tyrannus ad pedes Imperatoris accurrere, salutemq; petere cœpit. Verũ illi ad pedes Theodosij prouoluto caput à militibus amputatum est. Ista gesta fuẽre 8. Idus Septembris, ad tertium consulatum Arcadij, Honorij autè secundũ. Arbogastus tãtæ cladis author, biduo post prælium, fugiens, vbi nullam vitæ spem sibi reliquam intellexerat, proprio ense se ipse obtruncavit.

Quòd

* Hic verba quedã desiderantur in greco.
Frigidus legit Niceph. li. 12 cap. 39. et Claudianus poeta in Panegyrico ad Honorium.

*Quod post victoriam, cū Imperator agrotare cœ-
pisset, filium Honorium Mediolanum accersit,
et cum paululum à morbo conualuisse ex-
istimaretur, equestre certamen instituit, ea-
demq; die è vita migravit.*

C A P . X X V .

Theodosius Imperator ex labore in eo prælio suscepto,
corpore male se habere cœpit. Quem cum ex morbo,
qui tum illum occupauerat, finem vitæ sibi impendere
expectaret, maior cura Reip. quam mortis afflictauit, idque
cum secum consideraret, quanta mala, Imperatore extincto,
homines exagitare soleant. Quocirca filium suum Hono-
rium quam primum Constantinopoli accersit, eo consilio,
vti per illum partibus ad occidentem spectantibus pacem
& tranquillitatem stabiliret. Illo igitur Mediolanum adue-
tante, pater morbo recreatus est, equestriaque certamina ob
victoriam partam à tyranno instituit. Atque ante prandium
ita morbo releuatus fuit, vt equestria certamina spectare
posset: post prandium de repente cœpit adeò grauius æ-
grotare, vt ad spectacula accedere nequiret. Filio igitur
mandatum dedit, vti certamina illa perficienda curaret: no-
ctæque sequenti ipse abiit è vita, Olybrio & Probino Coss.
decimo sexto Calend. Februarij: anno primo ducen-
tesimæ nonagesimæ quartæ Olympiadis. Vixit
hic Imperator Theodosius annos sexa-
ginta: regnavit annos sedecim.

Totidem liber iste com-
plectitur, & men-
ses octo.

Finis quinti libri.

Æ

SOCRA-